

DE DWANGSOM IN HET INSOLVENTIERECHT
een (te) rijk geschakeerde lappendeken

Mr Mart J.M. Franken

Dit artikel is verschenen in het Tijdschrift voor Insolventierecht (TvI), 1999, 5, p.102

I. INLEIDING

In dit artikel wil ik bezien wat de plaats is van de dwangsom in het insolventierecht. En dat dan ten aanzien van de drie insolventie-regimes: het faillissement, de surséance en (sedert 1 december 1998) de schuldsaneringsregeling. Ik kom daarbij tot de conclusie dat de wetgever uiteraard wel heeft nagedacht over het fenomeen dwangsom, maar onvoldoende vanuit de systematiek van ons insolventierecht. De wetgever is er niet in geslaagd een systeem te scheppen dat coherent en consistent is, bezien vanuit het insolventieperspectief.

1. Soorten dwangsom

Bij het begrip dwangsom wordt op de eerste plaats gedacht aan de dwangsom van het burgerlijk procesrecht. Er zijn in ons recht echter verschillende dwangsom-soorten:

- a) De *civielrechtelijke dwangsom*, zoals geregeld in 611a t/m 611i Rv;
- b) De *bestuursrechtelijke dwangsom*, geregeld in 8:72 lid 7 Awb;
- c) De *wettelijke dwangsom*, van art. 17 lid 3 Wet Agrarisch Grondverkeer;
- d) De *administratieve dwangsom*, van 5:32 Awb;
- e) De *contractuele dwangsom*.

Ad a: deze (verder te noemen: civiele dwangsom) is een *rechterlijke* dwangsom. D.w.z. door de rechter bij zijn uitspraak opgelegd teneinde op de veroordeelde druk uit te oefenen, opdat deze de tegen hem uitgesproken hoofdveroordeling zal nakomen. Op deze dwangsom kom ik hieronder uitgebreid terug.

Ad b: ook dit is een *rechterlijke* dwangsom. Deze kan worden opgelegd door de bestuursrechter. Overigens slechts aan een *bestuursorgaan*. Vandaar dat ik verder niet hierop inga. Voor het onderwerp van dit artikel, te weten de dwangsom in het insolventierecht, heeft deze geen praktische betekenis. Bestuursorganen plegen immers niet te failleren.

Ad c: aangezien deze *wettelijke* dwangsom (die men verbeurt als geweigerd wordt een bepaalde pachtovereenkomst te sluiten) voor het onderwerp weinig praktische betekenis heeft, zal deze verder buiten beschouwing worden gelaten.

Ad d: dit betreft een dwangsom, die niet wordt opgelegd door een rechterlijke instantie, maar door

een *bestuursorgaan* en wel als last bij een bevel, gegeven ter voorkoming van bestuursdwang. Op deze *administratieve* dwangsom kom ik hieronder uitgebreid terug.

Ad e: deze *contractuele* dwangsom is in wezen niets anders dan een boetebeding in de zin van 6:91-94 BW. Hoewel in de literatuur wel eens is bepleitⁱ dat op deze “dwangsom” de regelingen van de civiele dwangsom analogisch zouden moeten worden toegepast, laat ik deze verder onbesproken. Al was het alleen maar omdat dit artikel dan al te lang zou worden.

Ik beperk mij dus hierna tot de bespreking van twee dwangsom-soorten, te weten de civiele dwangsom en de administratieve dwangsom.

1. Historie van de dwangsom

Tot in 1933 was er geen wettelijke regeling van de dwangsomⁱⁱ. Vanwege de behoefte van de rechtspraak werd op 1 april 1933 de civiele dwangsom wettelijk geregeld, en wel in 611a en 611b Rv. In 1973 kwam tussen de Beneluxlanden een overeenkomst tot stand, waarbij zij hun wetgeving met betrekking tot de dwangsom harmoniseerdenⁱⁱⁱ. Deze dwangsomregeling is op 1 januari 1978 in Nederland in werking getreden. De Benelux-regeling kent 8 artikelen (bij ons: 611a - 611h Rv)^{iv}. Bij de invoering van het NBW heeft de wetgever overwogen de dwangsomregeling over te brengen naar titel 11 van boek 3 NBW met betrekking tot "rechtvorderingen"^v. Uiteindelijk is besloten de regeling in Rv te laten.

De administratieve dwangsom van 5:32 e.v. Awb is van kracht sedert 1 januari 1998. De administratieve dwangsom kennen wij evenwel langer. Vóór 1998 kwam die verspreid voor in diverse wetten op bestuursrechtelijk terrein^{vi}.

3. Bij welke veroordelingen?

De dwangsom kennen wij bij veroordelingen (van de rechter) en beslissingen (van bestuurs-orgaan):

- *Om iets te doen:* bv. tot ontruiming van een woning; tot medewerking aan een omgangsregeling; tot het verwijderen van milieuafval; tot het afbreken van een bepaald bouwwerk.
- *Om iets niet te doen:* bv. tot het inbreuk maken op een merkrecht; tot het bedrijven van onrechtmatige concurrentie; een straatverbod.
- *Tot het afgeven van iets:* bv. de afgifte van bepaalde zaken.
- *Tot het betalen van een geldsom aan een derde:* weliswaar zegt 611a Rv dat een dwangsom niet kan worden opgelegd in geval van veroordeling tot betaling van een geldsom, maar dat kan wel bij de betaling van een geldsom *aan een ander* dan degen die de veroordeling vordert^{vii}.

II. DWANGSOM EN FAILLISSEMENT

In de Faillissementswet zelf komt, voor faillissementssituaties althans, het begrip dwangsom niet voor. Voor het faillissement is met name van 611e Rv van belang. Deze civiele dwangsom bespreek ik eerst. Daarna de administratieve. Ik maak daarbij telkens in ieder geval onderscheid tussen:

1. Kunnen dwangsommen, opgelegd vóór faillissement, tijdens faillissement verbeurd worden?
2. Doen dwangsommen, opgelegd én verbeurd vóór faillissement, mee in het passief?
3. Kunnen dwangsommen ná faillietverklaring opgelegd en verbeurd worden?

4. Civiele dwangsom

5. Art. 611e lid 1 Rv:

De dwangsom kan gedurende het faillissement van de veroordeelde niet worden verbeurd.

Deze regeling is ingevoerd in 1933, en wel (oorspronkelijk) in 33a Fw^{viii}. De Memorie van Toelichting (MvT)^{ix} op 33a Fw geeft geen ratio voor de bepaling. Dat doet wel de Gemeenschappelijke Memorie van Toelichting (GMvT) bij de Eenvormige Wet (EW)^x. De GMvT geeft twee redenen.

a) Gewezen wordt op het feit dat het faillissement meebrengt dat individuele executies van de goederen van de schuldenaar een einde nemen. Dit lijkt logisch. De dwangsom was en is, zowel vóór als na de EW, niet meer en niet minder dan een indirect executiemiddel. Het faillissement brengt mee dat ex 33 Fw individuele executie maatregelen van de afzonderlijke schuldeisers eindigen. Zo vervallen ook gelegde beslagen en eindigt een eventuele gijzeling van de schuldenaar. Voor zover de schuldenaar vanwege het faillissement niet meer aan zijn hoofdverplichting kan voldoen dient het indirecte executiemiddel, de dwangsom, niet te worden verbeurd.

De vraag rijst of deze redengeving wel in alle gevallen even logisch is. Dat is het geval als de dwangsom is gekoppeld aan een veroordeling tot betaling van een geldsom aan een derde danwel aan de afgifte van bepaalde zaken, die tot de boedel behoren. Twijfel kan bestaan als het gaat om een dwangsom, verbonden aan een veroordeling om iets te doen. Zeker in die gevallen waarin de schuldenaar geen kosten hoeft te maken om een bepaalde prestatie te verrichten. En dus niet in zijn faillissementsvermogen wordt getroffen. Zoals bv. bij medewerking aan een omgangsregeling. Niet logisch lijkt het als het gaat om dwang-sommen, gekoppeld aan het nalaten van iets. Zoals bv. in geval van een straatverbod of het begaan van enige (verdere)

onrechtmatige daad. Ik meen dat in die gevallen er geen noodzaak is dat individuele executies door het faillissement worden opgeschort. Er is geen reden aanwezig om in die gevallen de dwangsom gedurende het faillissement niet te doen verbeuren. Denkbaar is dat de dwangsom dan gewoon doorloopt. Zij het dat die dan niet dient te komen ten laste van de boedel, maar door de gefailleerde zelf - eventueel te betalen uit zijn vrije inkomsten - verbeurd wordt. Praktisch bezwaar is wellicht dat die vrije inkomsten dermate marginaal zijn, dat daaruit de dwangsommen niet betaald kunnen worden. Maar de consequentie van het niet-verbeuren van dwangsommen zou in feite zijn dat de gefailleerde tijdens zijn faillissement min of meer straffeloos een straatverbod zou kunnen overtreden. En waarom zou, in geval van voortzetting van de onderneming door de curator, een vóór het faillissement opgelegde dwangsom bij een verbod om merkinbreuk te plegen niet tijdens faillissement (en dan als boedelschuld) verbeurd worden? Zoals indien de curator, op de hoogte van het betreffende rechterlijk vonnis, doorgaat/does doorgaan met het plegen van merkinbreuk. Waarom zou de dwangsomgerechtigde dan, op de wijze als hierna sub 1.3 aangegeven, jegens de boedel een nieuwe titel moeten halen?

b)Daarnaast - en dat vindt de GMvT kennelijk de belangrijkste reden - wordt aangegeven dat het verbeuren van dwangsommen tijdens het faillissement niet zo zeer de schuldenaar zou treffen als wel zijn schuldeisers. Men acht het onbillijk die schuldeisers schade te doen lijden door de koppigheid van de tot de dwangsom veroordeelde schuldenaar. Dat zou het geval zijn als de dwangsom die gedurende het faillissement verbeurd wordt, ten laste van de schuldeisers zou komen. Zoals gezegd is een systeem denkbaar, waarbij dat niet het geval is en de dwangsom niet ten laste van de crediteuren komt.

De regeling van 611e lid 1 Rv lijkt te absoluut. Het zou aanbeveling verdienen dat deze hetzij door de wetgever hetzij door de rechter wordt genuanceerd.

Overigens herleeft de dwangsom als het faillissement, door welke oorzaak ook, is geëindigd. Vanaf het einde van het faillissement kunnen dus dwangsommen worden verbeurd en wel vanaf het einde van het faillissement (dus niet over de faillissements-periode!)^{xi}, op basis van de vóór het faillissement uitgesproken veroordeling. Dit lijkt vreemd, indien door het faillissement de hoofdveroordeling "oplost". Zoals indien een dwangsom was gekoppeld aan de levering van een bepaalde zaak, die door de curator tijdens het faillissement is verkocht. Waarom zou dan de dwangsom na het einde van het faillissement eerst automatisch herleven, met als consequentie dat de veroordeelde ex-failliet zich vervolgens ex 611d Rv tot de rechter moet wenden om opheffing te krijgen?

1.Art. 611e lid 2 Rv:

De dwangsommen die vóór de faillietverklaring verbeurd zijn, worden in het passief van het faillissement niet toegelaten.

Deze regeling bestond niet tot invoering van de EW in 1978. In de periode 1933 tot 1978 werden vóór het faillissement verbeurde dwangsommen gewoon geverifieerd. De ratio van het opnemen van de regeling in 1978 was uitsluitend het hierboven reeds genoemde, te weten dat het toelaten van dwangsommen in het faillissement niet zozeer de schuldenaar zou treffen, maar wel zijn andere schuldeisers. Het werd onbillijk geacht andere schuldeisers schade te doen lijden door de koppigheid van de tot de dwangsom veroordeelde^{xii}. Dit lijkt een wat vreemde redengeving. Zeker als men bedenkt dat, indien de schuldenaar (vlak) vóór het faillissement lichtzinnig allerlei schulden maakt of opzettelijk allerlei onrechtmatige daden pleegt, de hieruit voortvloeiende verplichtingen wel in het passief van het faillissement dienen te worden toegelaten. Ook indien uit koppigheid contractuele afspraken niet worden nagekomen en boetes, voortvloeiende uit die overeenkomsten, verbeurd worden, zijn dat normale prefaillissementsschulden. De betreffende regeling is dan ook niet zonder kritiek gebleven^{xiii}. Er is in feite sprake van een negatieve preferentie. Niet valt in te zien waarom degene, die gerechtigd is tot de dwangsommen, de vóór het faillissement onherroepelijk verbeurde dwangsommen niet ter verificatie zou kunnen indienen. Daaraan doet niet af het feit, dat hij wel een schadevergoedingsvordering terzake van het niet-nakomen van de hoofdveroordeling heeft.

Nog merkwaardiger lijkt de regeling in geval in het faillissement een akkoord wordt aangeboden. De dwangsomvordering blijft, omdat zij niet in het passief van het faillissement wordt toegelaten, buiten een akkoordstemming en dus ook buiten het akkoord. Maar wat betekent dat in het licht van 157 Fw, dat bepaalt dat het gehomologeerde akkoord verbindend is *... voor alle geen voorrang hebbende schuldeisers, zonder uitzondering, onverschillig of zij al dan niet in het faillissement opgekomen zijn?*

Theoretisch zijn er drie mogelijkheden:

- a) De eerste is dat de vordering van de dwangsom-crediteur “oplost” en in het niets verdwijnt. Dat is niet de bedoeling van de wetgever geweest. Immers, de GMvT bepaalt: *Zij laat evenwel toe dat vóór de faillietverklaring verbeurde dwangsommen na het einde van het faillissement alsnog worden geëxecuteerd.*
- b) De tweede is dat de dwangsom-crediteur weliswaar niet “meedoet” in het akkoord en geen executoriale titel ex 159 Fw krijgt, maar dat hij wel dient te worden beschouwd als een crediteur, op wie 157 Fw van toepassing is. De tekst van 157 Fw geeft daarvoor ruimte. Er wordt gesproken over *alle geen voorrang hebbende schuldeisers, zonder uitzondering*. Stel dat 157 Fw

geldt voor een dwangsom-crediteur en hij aldus gebonden zou zijn aan het akkoordpercentage, dan lijkt er ook geen reden aanwezig om deze vordering niet te verifiëren en toe te laten tot de akkoordstemming.

c) De derde is dat 157 Fw niet toepasselijk is. Immers, weliswaar wordt daar gesproken over *alle* schuldeisers *zonder uitzondering*, maar het is de vraag of dit ook geldt voor niet-verifieerbare vorderingen. Noch de MvT op 157 Fw noch de literatuur of rechtspraak behandelen de vraag wat geldt voor vorderingen, die niet geverifieerd kunnen worden^{xiv}. Voor de surséance geldt een parallel-bepaling in 273 Fw, waarin is bepaald dat het gehomologeerde akkoord verbindend is voor alle schuldeisers *te wier aanzien de surséance werkt*. Als de ratio van deze bepaling dezelfde is als van 157 Fw^{xv} dan zou dat tot consequentie hebben dat 157 Fw niet geldt voor niet-verifieerbare vorderingen. Als de dwangsom niet valt onder het regime van 157 Fw (geval b) en niet “oplost” (geval a) dan betekent dit dat de dwangsomcrediteur, na de homologatie van een akkoord, zijn *volle* vordering op de ex-failliet ziet herleven. Hij zou dan geen recht hebben op het akkoordpercentage, maar op de volle 100% van zijn vordering. In geval van akkoord zou hij dus in plaats van een *negatieve* preferentie een *hoog-positieve* preferentie krijgen. De ratio hiervan ontgaat mij. Daar is geen rechtvaardiging voor aanwezig.

Kortom, het lijkt erop dat de wetgever de consequenties van het invoeren van dit tweede lid onvoldoende heeft doordacht of bij de dwangsom-bepalingen niet heeft willen regelen^{xvi}. Ik bepleit dat we terugkeren naar de situatie van vóór 1978 en dat verbeurde dwangsommen gewoon als vorderingen in het faillissement worden toegelaten. Schrapping van het tweede lid dus (waarvoor wel de medewerking van de Benelux-partners nodig is!).

Consequentie van het feit dat vóór faillissement verbeurde dwangsommen niet kunnen worden geverifieerd is dat op grond van verbeurde dwangsommen niet het faillissement van een schuldenaar kan worden aangevraagd. Wel kan een dergelijke dwangsomvordering als steunvordering dienen^{xvii}.

1. Opleggen en verbeuren van dwangsommen tijdens faillissement

Volgens de GMvT^{xviii} is het tijdens het faillissement mogelijk aan de curator een dwangsom op te leggen. De GMvT geeft daarbij expliciet als voorbeeld dat de curator het bedrijf voortzet en zich daarbij jegens een ander aan ongeoorloofde mededinging schuldig maakt^{xix}.

2. Art. 611g Rv:

3. Een dwangsom verjaart door verloop van zes maanden na de dag waarop zij verbeurd is.

4. De verjaring wordt geschorst door faillissement, toepassing van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen en ieder ander wettelijk beletsel voor tenuitvoerlegging van de dwangsom.

Dit artikel behoeft weinig toelichting. De wetgever heeft gekozen voor een korte verjaringstermijn (geen vervaltermijn) van zes maanden. Om te voorkomen dat vóór het faillissement verbeurde dwangsommen - die, zoals hiervoor vermeld, niet in het passief van het faillissement kunnen worden opgenomen, maar na faillissement “herleven” - na het faillissement niet meer kunnen worden opgevorderd wordt de verjaring geacht te zijn geschorst^{xx} door het faillissement. Het artikel heeft alleen betrekking op vóór het faillissement verbeurde dwangsommen, omdat, zoals gezegd, tijdens het faillissement dwangsommen niet worden verbeurd. Ingeval tijdens faillissement wel dwangsommen verbeurd worden - hetzij soms, zoals door mij bepleit, buiten bezwaar van de boedel, hetzij ten laste van de boedel - geldt lid 1 natuurlijk wel en het tweede lid niet.

2. Administratieve dwangsom

Hier gaat het om een *administratieve* dwangsom, ook wel aangeduid als *bestuurlijke* dwangsom. De administratieve dwangsom is geen *rechterlijke* dwangsom, maar een die door een *bestuursorgaan* kan worden opgelegd, in plaats van (niet: naast) het toepassen van bestuursdwang^{xxi}. Weliswaar kan de bestuursrechter het besluit van een bestuursorgaan tot het opleggen van een dwangsom toetsen, maar hij dient hierbij terughoudend te zijn en de beleids- en beoordelingsvrijheid van het bestuursorgaan te respecteren^{xxii}. De administratieve dwangsom is in feite ook een indirect executiemiddel, zoals de rechterlijke dwangsom. Op de administratieve dwangsom is de regeling van 611a-611i Rv niet (van rechtswege) toepasselijk, omdat de regeling in Rv is beperkt tot de civiele *rechterlijke* dwangsom. De vraag rijst dus wat de status van de administratieve dwangsom is in geval van faillissement.

2.1 Kan de vóór het faillissement verbeurde dwangsom tijdens faillissement verbeurd worden?

Het antwoord op deze vraag lijkt niet zonder meer duidelijk. Men zou kunnen stellen dat, nu er geen expliciete bepaling is als in 611e lid 1 Rv, aangenomen moet worden dat de administratieve dwangsom, vóór het faillissement opgelegd, tijdens het faillissement gewoon doorloopt. Dit wordt vrij algemeen aangenomen door de bestuursrechtelijk georiënteerde schrijvers^{xxiii}.

Vanuit faillissementsrechtelijk perspectief is verdedigbaar dat tijdens faillissement geen vóór faillissement opgelegde dwangsom zou moeten worden verbeurd. Zoals hierboven aangegeven is ook de administratieve dwangsom in wezen een indirect executiemiddel. De strekking van 33 Fw is, dat het vonnis tot faillietverklaring leidt tot een einde van de executiemaatregelen. Achterliggende gedachte van dit artikel zou dus ook moeten zijn dat er een einde moet komen aan een *indirecte* executie, te weten het verbeuren van dwangsommen. Ik ben er evenwel niet zeker van

dat dat ook zo is. Niet voor niets heeft de wetgever immers indertijd ten behoeve van de dwangsom een speciaal artikel gecreëerd in de faillissementswet (het hierboven bedoelde - inmiddels vervallen - 33a Fw). Kennelijk vond de wetgever dat de dwangsom dus niet onder de tekst van 33 Fw viel. Wellicht is herinvoering van 33a Fw in enigerlei vorm te prefereren, voor dwangsommen als de onderhavige.

In de rechtspraak is deze problematiek marginaal aan de orde geweest. In 1993^{xxiv} overwoog de voorzitter van de Raad van State dat er reden was een beschikking, waarbij ook een dwangsom was bepaald, te schorsen. Mede omdat de vennootschap, jegens wie de beschikking zich richtte, inmiddels in staat van faillissement was verklaard. De voorzitter overwoog in dat kader: *in verband hiermee kan worden aangenomen dat de werking van de opgelegde dwangsommen thans gering is*. Hieruit valt te distilleren dat de voorzitter kennelijk van mening was dat dwangsommen tijdens het faillissement gewoon doorliepen, maar er voldoende reden was om de beschikking te schorsen.

Als zou moeten worden aangenomen dat vóór het faillissement opgelegde dwangsommen ook na het uitspreken van het faillissement verbeurd kunnen worden, rijst de vraag wat voor soort vordering dan ontstaat. Is dat een prefaillissementsvordering, omdat de dwangsom is opgelegd vóór faillietverklaring? Of is het een boedelvordering omdat de dwangsom na faillietverklaring is verbeurd? Er vanuit gaande dat boedelschulden slechts uit de wet of door toedoen van de curator kunnen ontstaan zou ik als uitgangspunt nemen dat er geen sprake is van een boedelvordering. Of verbeurde dwangsommen dan moeten worden beschouwd als concurrente prefaillissements-vorderingen weet ik nog niet zo zeker. Wellicht moeten die, overeenkomstig het door Boekraad gemaakte onderscheid^{xxv}, als niet-verifieerbare schulden worden gezien.

2.2 De vóór faillissement verbeurde dwangsom

Bij gebreke van enige andersluidende regeling dient die m.i. gewoon in het passief van het faillissement te worden opgenomen^{xxvi}.

2.3 De na faillissement opgelegde dwangsom

Hiervoor zagen wij reeds dat het mogelijk is om een civiele dwangsom aan de curator op te leggen. Dat kan ook bij de administratieve dwangsom. Ik meen evenwel dat het aan de curator opleggen van een dwangsom slechts mogelijk behoort te zijn, indien bijvoorbeeld de curator de onderneming van de failliet voortzet en in dat kader b.v. milieurechtelijke normen overtreedt. Het spreekt voor zich dat in een dergelijk geval een verbeurde dwangsom een boedelschuld is.

In de rechtspraak is evenwel anders (en ruimer) geoordeeld. De afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State besliste in 1997^{xxvii} dat een curator na faillissement ook een dwangsom kan worden

opgelegd in geval hij de onderneming niet voortzet. In casu trof de curator afval aan dat er in strijd met de milieuvergunningvoorschriften lag. De gemeente wenste dat de curator een en ander opruimde (op rekening van de boedel) en vaardigde een beschikking met een dwangsom uit. Het verweer van de curator dat het afval er al vóór faillissement lag, dat hij de onderneming niet had voortgezet en dat hem dus geen last onder dwangsom zou kunnen worden opgelegd, vond geen gehoor bij de bestuursrechter. De beschikking van de gemeente werd in stand gelaten, met als gevolg dat de curator het afval op kosten van de boedel diende te verwijderen, bij gebreke waarvan hij de dwangsom verbeurde. Kortmann heeft in zijn annotatie deze uitspraak fel bekritiseerd. Ik deel deze kritiek volledig^{xxviii}.

Eerder oordeelde de voorzitter van de Raad van State, in 1996^{xxix}, nog anders. Ook hier was, na faillietverklaring, door een gemeente een besluit genomen, waarbij de curator werd opgedragen afval te verwijderen, onder verbeurte van een dwangsom. In dit geval oordeelde de voorzitter dat de curator niet aan die verplichting behoefde te voldoen. De bestuursrechter deed dat evenwel door verwijzingen naar 24 en 103 Fw, die, zoals Van Hees in zijn annotatie opmerkt, volstrekt ten onrechte door de voorzitter zijn ingeroepen. De uitkomst van deze uitspraak is bevredigend, doch de inhoudelijke motivering kan die uitkomst niet schragen.

2.4 Art. 5:35 Awb

5.De bevoegdheid tot invordering van verbeurde bedragen (dwangsommen) verjaart door verloop van zes maanden na de dag waarop zij zijn verbeurd.

6.De verjaring wordt geschorst door faillissement en ieder wettelijk beletsel voor invordering van de dwangsom.

Ten aanzien van de administratieve dwangsom geldt met betrekking tot de verjaring en de schorsing van de verjaring hetzelfde als hierboven is aangegeven met betrekking tot 611g Rv. Dit artikel behoeft derhalve verder geen toelichting.

III. DWANGSOM EN SURSÉANCE

Komt in titel I van de Faillissementswet, betrekking hebbend op het faillissement, het woord dwangsom niet voor, dat is wel het geval in titel II, regelende de surséance van betaling. En wel in 268 Fw. Ik kom daar hieronder op terug.

7.Civiele dwangsom

Tussen 1933 en 1978 gold voor het faillissement het eerdergenoemde 33a Fw, inhoudende dat tijdens faillissement geen dwangsom kon worden verbeurd. Kennelijk heeft de wetgever het niet nodig geacht om een equivalente bepaling op te nemen voor de surséance^{xxx}. Met als consequentie dat dwangsommen tijdens surséance gewoon verbeurd werden^{xxxi}. Bij de invoering van de Beneluxregeling heeft men wel nadrukkelijk stil gestaan bij de vraag of de beide leden van 611e Rv ook zouden moeten gelden voor de surséance. Uitdrukkelijk is toen besloten dat niet te doen^{xxxii}. Dat betekent dat uitgangspunt is dat vóór de surséance opgelegde dwangsommen tijdens surséance gewoon verbeurd worden^{xxxiii}.

De door de wetgever gemaakte keuze lijkt mij geen gelukkige^{xxxiv}. Zoals eerder opgemerkt is de dwangsom een indirect executiemiddel. Zoals tijdens faillissement ex 33 Fw executiemaatregelen vervallen, zo geldt dat ook in surséance middels de “tweeling”-bepaling van 230 Fw (hier: schorsing). Althans, voor zover het gaat om schulden, waarvoor de surséance werkt, kortweg: de concurrente crediteuren. Het lijkt dan toch voor de hand te liggen dat, voor zover de hoofdveroordeling niet voor tenuitvoerlegging vatbaar is, dat evenzeer zou hebben te gelden voor het indirecte executiemiddel van de dwangsom. Een eenvoudig voorbeeld. Zoals eerder aangegeven kan een dwangsom worden opgelegd bij de hoofdveroordeling tot het betalen van een geldsom aan een derde^{xxxv}. Stel dat de later gesurséerde, vóór surséance, veroordeeld is aan een derde een bepaald bedrag te voldoen, onder verbeurte van een dwangsom. Onmiskenbaar is dat de hoofdveroordeling door de surséanceverlening wordt geschorst. Het kan natuurlijk niet zo zijn dat de dwangsom tijdens surséance doorloopt.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat de regeling van 611e lid 1 Rv volledig in de surséance toepasselijk zou moeten zijn. Zoals eerder aangegeven acht ik deze bepaling, ook in faillissementssituaties, te absoluut. De regeling dient slechts toepasselijk te zijn voor zover de hoofdveroordeling jegens de boedel werking heeft. Of anders gezegd: de boedel “raakt”. Er lijkt geen probleem om een dwangsom, bijvoorbeeld gekoppeld aan een straatverbod of een omgangsregeling, ook tijdens de surséance te doen verbeuren, zij het buiten bezwaar van de boedel. Evenmin is het bezwaarlijk de dwangsom te doen verbeuren indien de hoofdveroordeling wel de boedel raakt, zoals bijvoorbeeld het niet-plegen van merkinbreuk jegens een derde. In het laatste geval zou ik willen bepleiten dat de dwangsommen niet “automatisch” verbeurd worden, doch slechts nadat de bewindvoerder op de hoogte is gesteld van de hoofdveroordeling, met de daaraan gekoppelde dwangsom.

De vraag rijst wat het karakter is van de tijdens surséance verbeurde dwangsommen. In de door mij bepleite oplossing geeft dat niet zoveel problemen. Als de dwangsom tijdens surséance doorloopt, omdat het de boedel niet “raakt” (zoals bijvoorbeeld bij een straatverbod), kan de dwangsom op

geen enkele wijze in de boedel worden geldend gemaakt. Voor zover de dwangsom de boedel wel betreft (het voorbeeld van de voortgaande merkinbreuk) dient deze als een boedelschuld te worden beschouwd.

Het is niet duidelijk wat geldt t.a.v. de kwalificatie van de dwangsom-vordering bij dat wat thans als positief recht dient te worden beschouwd, namelijk dat de dwangsommen tijdens surséance gewoon verbeurd worden. Met Leuftink^{xxxvi} en Verstijlen^{xxxvii} zou ik menen dat deze niet als boedelschuld en niet als concurrente schuld dienen te worden beschouwd. Het is dan m.i. een niet-verifieerbare schuld. Zulks met uitzondering van de situatie dat het de boedel “raakt” (de hierboven bedoelde merkinbreuk bv.), in welk geval er wel sprake zou kunnen zijn van een boedelschuld.

1.2 Vóór surséance verbeurde dwangsommen

Op basis van de Benelux-regeling is 611e lid 2 Rv niet toepasselijk in geval van surséance.

Uitgangspunt is dus dat vóór de surséance verbeurde dwangsommen gewoon in het passief “meedoen”. Op basis van de in de GMvT gegeven ruimte is het de nationale wetgever toegestaan een aparte voorziening te treffen. Dit is volgens mij niet geschied, zoals hierna blijkt.

268 Fw regelt de vereiste meerderheid van stemmen, ingeval in surséance een akkoord is aangeboden. De tweede zin van lid 1 van dit artikel luidt:

Geen toestemming is vereist van een erkende of toegelaten schuldeiser, voor zover zijn schuldvordering is gegrond op een verbeurde dwangsom.

Wat is hier de betekenis van? Is die, dat vóór de surséance verbeurde dwangsommen wel in het surséance-passief worden toegelaten, doch alleen maar niet mogen meestemmen? Of moet hieruit worden afgeleid dat 611e lid 2 Rv ook voor de surséance geldt en dus verbeurde dwangsommen in het geheel niet in het passief van de surséance worden toegelaten? De literatuur lijkt verdeeld. Begrijp ik het standpunt van Leuftink^{xxxviii} goed dan is hij van mening dat de verbeurde dwangsom wel als concurrente vordering in het passief van de surséance meetelt, en slechts de crediteur ervan niet mee mag stemmen. Anderen^{xxxix} zijn kennelijk van mening dat de regeling van 611 lid 2 Rv in surséance onverkort geldt.

268 Fw kende aanvankelijk de tweede zin van lid 1 niet. Deze is ingevoegd in 1977^{xl}, n.a.v. de invoering van de EW. Tot dat moment was de wetgever in ieder geval van mening dat verbeurde dwangsommen in het passief van de surséance dienden te worden toegelaten. Immers, de MvA bij het ontwerp NBW bepaalde uitdrukkelijk: *Is de dwangsom reeds voor de surséance verbeurd dan is artikel 233 F van toepassing^{xli}.*

De MvT bij de wetwijziging van 1977^{xlii} zegt het volgende: *Artikel 145 Faillissementswet en het voorgestelde artikel 611e, tweede lid, brengen met zich mee dat een schuldeiser, voor zover het een vóór de faillietverklaring verbeurde dwangsom betreft, niet kan meestemmen over een akkoord in een faillissement. Een regel als opgenomen in artikel 611e, tweede lid, geldt echter niet in geval van surséance van betaling; zie daaromtrent de dertiende alinea van de gemeenschappelijke memorie van toelichting bij artikel 5 van de eenvormige wet. Dit zou met zich meebrengen dat een schuldeiser ook voor zover het een aan hem verschuldigde dwangsom betreft, op grond van artikel 268 Faillissementswet kan meestemmen over een akkoord buiten faillissement. Naar het oordeel van de ondergetekende is er geen goede grond voor een dergelijk verschil in positie van een schuldeiser van een verbeurde dwangsom al naar gelang het een faillietverklaring danwel een surséance betreft. De aanvulling van artikel 268 van de Faillissementswet inhoudende dat ook voor een akkoord buiten faillissement de toestemming van de schuldeiser, voor zover het een aan hem verschuldigde dwangsom betreft, niet vereist is, trekt dit verschil recht.*

Wat heeft de wetgever nu bedoeld? De wetgever wenst een verschil recht te trekken. Maar welk verschil? De wetgever constateert eerst dat een crediteur van verbeurde dwangsommen in een faillissementsakkoord niet mag meestemmen. Vervolgens is hij van mening dat dat dan ook niet zou moeten bij surséance. Heeft de wetgever dan wel het verschil onderkend dat bij faillissement uitgangspunt was dat dwangsommen *niet* in het passief werden toegelaten, en bij surséance uitgangspunt dat dat *wel* het geval was? Vanuit dat uitgangspunt is het verklaarbaar dat er bij een faillissementsakkoord niet meegestemd zou mogen worden en in geval van surséance wel. Door het verschillende uitgangspunt was er geen reden om enig verschil recht te trekken. Als de wetgever werkelijk gewild zou hebben dat verbeurde dwangsommen niet in het passief van de surséance zouden moeten worden toegelaten, dan had het meer voor de hand gelegen dat uitdrukkelijk te bepalen. En een en ander niet te regelen bij en te relateren aan de stemming over een akkoord. Dan zou de wetgever dit niet alleen onomwonden in de MvT hebben gezegd, maar ook de redactie van bepaling zou anders hebben moeten luiden. Immers, in de betreffende tweede zin van 268 lid 1 ligt besloten dat de dwangsom-crediteur gewoon meetelt. Want geen toestemming is vereist van de *erkende of toegelaten* schuldeiser, voor zover zijn schuldvordering is gegrond op een verbeurde dwangsom. Uit deze formulering kan niet anders dan geconcludeerd worden dat de bepaling slechts ziet op de *stemming* en niet op de vraag of de betreffende crediteur in het passief van de surséance dient te worden meegenomen. Ik onderschrijf dus de mening van Leuftink.

Overigens zie ik, uitgaande van de juistheid van mijn standpunt, niet in waarom een dwangsom-crediteur - als hij gewoon meetelt in het passief - niet mee zou mogen stemmen. Daar lijkt geen enkele rechtvaardiging voor aanwezig.

Indien mijn standpunt onjuist is en de wetgever daadwerkelijk heeft bedoeld vóór de surséance verbeurde dwangsommen buiten het passief te laten, zie ik evenmin enige rechtvaardiging voor het standpunt van de wetgever. Voor mijn argumenten verwijs ik naar hetgeen ik hiervoor bij de bespreking van het tweede lid van 611e Rv in het faillissement heb vermeld.

1.3 Dwangsommen opgelegd na surséance-verlening

Zoals bij faillissement is het mogelijk dat tijdens de surséance een dwangsom wordt opgelegd (aan gesurseerde en bewindvoerder). Het spreekt voor zich dat, bij het niet-voldoen aan een hoofdveroordeling, de verbeurde dwangsom dan een boedelschuld is.

1.4 Art. 611g Rv

Zoals hiervoor bij het faillissement al is aangegeven, verjaart de dwangsom zes maanden na de dag waarop zij is verbeurd en wordt de verjaring geschorst door faillissement *en ieder ander wettelijk beletsel* voor tenuitvoerlegging van de dwangsom. Bij wettelijk beletsel dient gedacht te worden aan de surséance^{xliii}.

2. Administratieve dwangsom

Hetgeen ik heb opgemerkt met betrekking tot de administratieve dwangsom in geval van faillissement geldt in wezen mutatis mutandis voor surséance-situatie. Zowel ten aanzien van het kennelijk thans geldende recht alsook betreffende mijn kritiek daarop.

Eén element verdient nadere beschouwing. Zoals gezegd komt het begrip dwangsom in de faillissementswet niet voor bij de faillissementsregeling, maar wel bij de bepaling van de surséance, namelijk het eerder bedoelde 268 lid 1 Fw. De vraag rijst of in 268 Fw ook de administratieve dwangsom is bedoeld. Toen 268 Fw in 1977 werd ingevoerd bestond de administratieve dwangsom nog niet^{xliiv}. De wetgever kan dus niet het oog hebben gehad op deze dwangsom-soort. Het is de vraag of desalniettemin de administratieve dwangsom niet tot de stemming dient te worden toegelaten. De literatuur laat zich daar niet over uit. Evenmin is mij op dit punt rechtspraak bekend.

Ik wijs erop dat ook in surséance 5:35 Awb van belang is, te weten het verjaringsartikel, waarin is bepaald dat de verjaring wordt geschorst door faillissement *en ieder wettelijk beletsel* voor invordering van de dwangsom. Ook hier dient bij wettelijke beletsel gedacht te worden aan de surséance.

IV. DWANGSOM EN SCHULDSANERING

Per 1 december 1998 is in werking getreden de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen. Deze wettelijke regeling van de schuldsaneringsregeling (verder: *ssr*) wordt hoofdzakelijk vorm gegeven in een nieuwe titel III in de Faillissementswet. Het begrip dwangsom komt daarin niet voor. Dus ook niet in het nieuwe art. 332 Fw, regelende de stemming over een akkoord, welk artikel min of meer (er gelden afwijkende quora) de pendant is van 268 Fw.

1. Civiele dwangsom

Bij de Invoeringswet^{xlv} is wel aan 611e Rv een derde lid toegevoegd, luidende:

1. Het eerste en tweede lid zijn van overeenkomstige toepassing in de schuldsanerings-regeling natuurlijke personen, met dien verstande dat de dwangsommen tijdens de toe-passing van de schuldsaneringsregeling kunnen worden opgelegd en verbeurd terzake van vorderingen ten aanzien waarvan de schuldsaneringsregeling niet werkt.

Wat betekent dit?

1.1 Dwangsommen tijdens ssr?

Gelijk bij faillissement, doch anders dan bij surséance, is uitgangspunt dat dwangsommen tijdens de ssr niet worden verbeurd, voor zover de hoofdveroordeling van vóór de uitspraak van de ssr dateert. Als uitgangspunt lijkt dat ook logisch. De ssr kent een “drieling”-bepaling met betrekking tot de schorsing van executies - gelijk 33 en 230 Fw - in 301 Fw. Ook in de ssr worden executies geschorst en gelegde beslagen als vervallen beschouwd.

Anders dan bij faillissement heeft de wetgever bij de ssr wel de door mij bepleite nuance aangebracht. Tijdens de ssr kunnen dwangsommen wel worden verbeurd terzake van vorderingen ten aanzien waarvan de schuldsaneringsregeling niet werkt. Of anders gezegd: ten aanzien van vorderingen, die de ssr-boedel niet raken. De MvT^{xlvi} bepaalt daarbij nog uitdrukkelijk: *Uit de systematiek van de schuldsaneringsregeling vloeit voort dat die verbeurde dwangsommen uiteraard niet bij de bewindvoerder kunnen worden ingediend. Eventueel verhaal terzake van die dwangsommen moet genomen worden op niet tot de boedel behorende goederen van de schuldenaar.*

Opmerking [P1]:

1.2 Vóór ssr verbeurde dwangsommen

Uit het nieuwe derde lid van 611e vloeit voort dat vóór de ssr verbeurde dwangsommen niet in het passief van de ssr-boedel worden toegelaten en dus ook niet kunnen worden geverifieerd. Gezien mijn hiervoor gemaakte opmerkingen met betrekking tot faillissement en surséance meen ik dat hiervoor geen rechtvaardiging te vinden is. De consequentie van het niet verifiëren is - gelijk al aangegeven bij de bespreking van het tweede lid van 611e Rv in geval van faillissement - dat de vóór de ssr verbeurde dwangsommen na het einde van de ssr alsnog (volledig) kunnen worden geëxecuteerd. Dat kan toch redelijkerwijs niet de bedoeling zijn van de wetgever, die toch zo nadrukkelijk de zogenaamde “schone-lei”-gedachte tot uitgangspunt van de ssr heeft genomen.

1.3 Tijdens ssr opgelegde dwangsom

Gelijk bij faillissement en surséance ga ik er ook hier vanuit dat tijdens de ssr een dwangsom kan worden opgelegd. Betreft die de ssr-boedel en wordt de hoofdveroordeling niet nagekomen en de dwangsom verbeurd, dan is het een boedelschuld. Indien de hoofdveroordeling de boedel niet “raakt” en alleen de schuldenaar betreft, dan dient die door de schuldenaar uit zijn vrije inkomsten te worden voldaan.

2. Administratieve dwangsom

Bij de invoering van de ssr heeft de wetgever geen aandacht besteed aan de administratieve dwangsom. Hij heeft zich beperkt tot de civiele dwangsom. Ten aanzien van deze administratieve dwangsom geldt dus hetgeen ik hiervoor voor faillissement en surséance heb opgemerkt.

I.CONCLUSIE

Het lijkt erop dat de wetgever de dwangsomproblematiek onvoldoende heeft gezien vanuit de systematiek van ons insolventierecht. Soms heeft de wetgever wel stilgestaan - bij de invoering van de ene of de andere dwangsomregeling - bij mogelijke consequenties, in geval de schuldenaar van de dwangsom onder enig insolventie-regime zou vallen, maar soms (bijvoorbeeld bij de administratieve dwangsom) ook in het geheel niet. Er is een bonte lappendeken van bepalingen ontstaan, waarbij er, gezien vanuit het perspectief van het insolventierecht, een niet coherent en consistent geheel is.

Ik bepleit dan ook dat het systeem wordt heroverwogen, en wel aldus:

1. Vóór faillissement, surséance of ssr verbeurde dwangsommen (zowel de civiele als de administratieve) dienen gewoon in het passief te worden toegelaten.
2. Dwangsommen, opgelegd vóór faillissement, surséance of ssr, zouden tijdens een insolventieregime:
 - wel verbeurd moeten worden, maar dan niet ten laste van de boedel, in die situaties waarin de hoofdveroordeling, waaraan de dwangsom is gekoppeld, de boedel niet “raakt”, zoals bijvoorbeeld bij de medewerking aan een omgangsregeling of het verbod aan gefailleerde om een bepaalde onrechtmatige daad te plegen;
 - evenzeer verbeurd kunnen worden - en dan wel ten laste van de boedel -, indien de hoofdveroordeling naar haar aard zodanig is dat terzake ook ten opzichte van de curator/bewindvoerder een (nieuwe) titel verkregen zou kunnen worden (bijvoorbeeld het niet

plegen van merkinbreuk bij voortzetting van de onderneming), mits de curator/bewindvoerder daadwerkelijk wetenschap heeft van die hoofdveroordeling;

- in alle gevallen, waarin de hoofdveroordeling de boedel wel treft, niet verbeurd dienen te worden.

Zie noot Kortmann onder HR 20 september 1996, NJ 1997/640, en wel sub 3; zie ook Meijers, WPNR 1946, nr 3945, blz. 275: *Door een zodanig boetebeding hebben partijen zelf de regeling der dwangsom ter hand genomen en is er voor een verdubbeling door de Rechterlijke dwangsom geen plaats.*

Dat weerhield de lagere rechter er niet van dwangsommen op te leggen, totdat de HR dat in een tweetal arresten verbood: HR 13 november 1914, NJ 1915/blz. 98, alsmede HR 29 december 1921, NJ 1922/blz 225.

Benelux-Overeenkomst, houdende Eenvormige Wet betreffende de Dwangsom, 26 november 1973, Tractatenblad 1974/6.

Daarnaast is in 611i geregeld dat een dwangsom ook bij arbitraal vonnis kan worden opgelegd. Dit is niet in de Benelux-regeling opgenomen, doch de Eenvormige Wet (EW) liet de mogelijkheid open dat individuele landen aanvullende bepalingen maakten, mits niet in strijd met de EW.

Zie de artikelen 3.11.5 t/m 3.11.5g van het ontwerp NBW.

Voor het eerst werd de administratieve dwangsom opgenomen in 1981 in art. 28a van de Hinderwet. Daarna in art. 17 Wet op de Ruimtelijke Ordening, art. 137 Gemeentewet, art. 71 Waterschapswet, art. 61ap Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne, art. 18.9 Wet Milieubeheer. Door opneming in de Awb zijn de dwangsom-bepalingen in de afzonderlijke wetten komen te vervallen en gelden nu in het bestuursrecht algemene regels terzake van de administratieve dwangsom. Inhoudelijk is regeling in de Awb hetzelfde als in de afzonderlijke wetten.

Benelux Gerechtshof 9 april 1981, NJ 1982/190.

In 1978, bij de invoering van de Beneluxregeling, is de bepaling overgebracht naar Rv en is het artikel in de Fw vervallen.

Kortmann/Faber, Geschiedenis van de Faillissementswet, Wetswijzigingen, serie Onderneming en Recht, Deel 2-III, blz. 77.

Zie GMvT, Kamerstuk 13.788, zitting 1975-1976 blz. 20.

GMvT blz. 20

GMvT blz. 20; Stein, Kluwer's Burgerlijke Rechtsvordering, art 611e aantek. 1; Jongbloed, "De Dwangsom in het Nederlandse Privaatrecht" 1991, Vermande, blz. 141.

Jongbloed t.a.p. blz. 143; Stein, t.a.p., aantek. 1 bij 611e; De Winter, TVVS 1996, blz. 358.

Boekraad maakt in zijn proefschrift "Afwikkeling van de faillissementsboedel" een nadrukkelijk onderscheid tussen faillissementsschulden, niet-verifieerbare schulden en boedelschulden (vide blz. 7 e.v.), doch hij behandelt de onderhavige problematiek niet. Zoals aantek. 1 bij 273 Fw in Kluwers losbladige Faillissementswet vermeldt.

Zie de MvA II bij het ontwerp 3.11.5 d NBW (thans: 611e Rv), waar gezegd wordt: "*Of en, zo ja, in hoeverre een gehomologeerd akkoord medeverbindend is terzake van een nog openstaande vordering tot betaling van een vóór het faillissement verbeurde dwangsom wordt in het artikel niet beslist. Vragen als deze behoren tot het terrein van de Faillissementswet; met zie het thans geldende artikel 157 van de wet. Of deze en andere bepalingen betreffende faillissement of surséance of een daarin aangeboden akkoord in verband met de regels van het onderhavige artikel wellicht wijziging of aanvulling behoeven, behoort niet hier, maar te zijner tijd in het kader van de Faillissementswet te worden bezien*".

HR 20 september 1996, NJ 1997/640 inzake Verhees/Octroobureau Zuid, m.n. Kortmann; in een van de vele arresten inzake Van Tuijn/Leutscher (HR 15 november 1985, NJ 1986/154) leek de HR nog de mogelijkheid open te houden dat voor verbeurde dwangsommen wel een faillissement zou kunnen worden aangevraagd (vide r.o. 3.3); in een onder het oude recht gewezen arrest (HR 22 juli 1969, NJ 1969/345) ging de HR er (begrijpelijkwijs) nog wel vanuit dat voor verbeurde dwangsommen een faillissement kon worden aangevraagd.

T.a.p. blz. 21; zie ook Stein: t.a.p., aantek. 1, voorlaatste alinea bij art. 611e Rv; anders President Dordrecht, 19 augustus 1986, KG 1986/420 r.o. 30.

Zie ook de President Roermond, 26 september 1957, NJ 1958/198, waarbij zelfs aan gefailleerde zelf tijdens zijn faillissement een veroordeling met dwangsom werd opgelegd.

Abusievelijk is de term *schorsing* bij invoering van het NBW in 1992 niet aangepast aan de terminologie van het nieuwe BW. In het nieuwe vermogensrecht wordt niet meer gesproken over *schorsing*, maar over *verlenging* (zie b.v. 3:320/321 BW).

Onder bestuursdwang wordt verstaan feitelijk optreden door of vanwege een bestuursorgaan, waarbij dit zelf min of meer executeert; zie 5:21 AwB.

ABRvS 19 december 1996, AB 1997/92, alsmede ABRvS 19 september 1996, AB 1997/91.

Blomberg/Michiels, Handhaven met effect, Vuga 1997, blz. 83; Michiels in zijn noten onder een tweetal uitspraken van de voorzitter van de Raad van State, die van 1 november 1992, AB 1993/49 en 1 november 1993, AB 1994/262, hoewel hij meent dat in de Awb een met 611e,

lid 1 Rv vergelijkbaar artikel zou moeten worden opgenomen; Verweij evenwel, t.a.p. blz. 246, lijkt van mening dat een voor het faillissement opgelegde dwangsom niet tijdens het faillissement kan worden verbeurd.

- xxxiv. Voorzitter afdeling geschillen van bestuur Raad van State, 1 november 1993, AB 1994/262, m.n. F. Michiels.
 xxxv. Noot 14; zie ook de noot van Kortmann in JOR 1997/105.
 xxxvi. Verweij t.a.p. blz. 243 e.v.
 xxxvii. 11 juli 1997, JOR 1997/105 m.n. Kortmann; zie ook Langelaar, NJB 1999, blz 122 e.v. "De curator en het milieu".
 xxxviii. Anders: Van der Meijden, Nieuwsbrief Bedrijfsjuridische Berichten (Bb), 17 december 1997, blz. 333; zie ook Langelaar, t.a.p.
 xxxix. Voorzitter afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 25 oktober 1996, JOR 1997/41 m.n. A. van Hees
 xxx. Logisch zou dan zijn geweest een te redigeren artikel 230a Fw; 230 Fw regelt, gelijk 33 Fw voor faillissementen, het vervallen en
 eindigen van executies en beslagen.
 xxxi. Stein, t.a.p., art. 611e, aantek. 2, meent m.i. ten onrechte dat 33a Fw *zich krachtens de werking van art. 230 Fw ook uitstrekt tot de
 definitieve surséance van betaling*; zo ook kennelijk Leuftink, Surséance van betaling, serie Recht en Praktijk, 1995, blz. 186 en noot 408.
 xxxii. GMvT blz. 21 middenin.
 xxxiii. Zie Jongbloed, t.a.p. blz. 145; Stein, t.a.p. aantek. 2 bij 611e Rv; Van Zeven/De Ruuk, Kluwers Losbladige Faillissementsrecht, art.
 230 aantek. 6; Leuftink t.a.p. blz. 185, lijkt te aarzelen.
 xxxiv. Zo ook Leuftink, t.a.p. blz. 186; Van Opstall, de regeling van de dwangsom in het gewijzigd ontwerp voor het derde boek van het
 nieuw Burgerlijk Wetboek, WPNR nrs. 5194 en 5195 sub VII en IX; anders: Verstijlen, TvI 1996/nr 2 blz. 38/39.
 xxxv. Zie ook noot 7.
 xxxvi. T.a.p. blz. 187.
 xxxvii. T.a.p. blz. 39.
 xxxviii. T.a.p. blz. 185 en 275.
 xxxix. Van Zeven/De Ruuk, t.a.p. art. 268 aantek. 2; Jongbloed, t.a.p. blz. 146; Stein, t.a.p. art. 611e aantek. 2; Wessels c.s. Faillissementswet
 & Executie- en Beslagrecht, Tekst & Commentaar, aantek. 1b bij art. 268 Fw.
 xl. Wet van 23 maart 1977, Stb. 184.
 xli. De MvA II bij het ontwerp 3.11.5 d NBW; 233 Fw regelt de betaling aan de toegelaten schuldeisers.
 xlii. Kortmann/Faber, t.a.p., blz. 540/541.
 xliiii. GMvT blz. 23; Stein, t.a.p. art 611g aantek. 2; Jongbloed, t.a.p. blz. 149.
 xliv. Zie noot 6.
 xlv. Wet van 25 juni 1998 tot inwerkingtreding van en aanpassing van wetgeving aan de wijziging van de Faillissementswet in verband met
 de sanering van schulden van natuurlijke personen Stb. 1998 nr 446, art. II sub D en E.
 xlvi. MvT Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 1993-1994, nr 23 429, blz. 5.
In 299 Fw is geregeld ten aanzien van welke vorderingen de ssr werkt; in 295 Fw is bepaald wat wel en niet onder de ssr-boedel valt.
 De MvT t.a.p. bepaalt dat uitdrukkelijk: ... en dat dwangsommen die voor de uitspraak tot de toepassing van de
 schuldsaneringsregeling zijn opgelegd en verbeurd niet ter verificatie kunnen worden ingediend.